

MARSHALL, C. «Two Paradigms for Music: A Short History of Ideas in Ethnomusicology», a *The Cornell Journal of Social Relations*, 7, 1972, pàg. 75-83.

MARTÍ I PÉREZ, J. «Hacia una antropología de la música», a *Anuario Musical*, 47, Barcelona, 1992, pàg. 195-225.

MERRIAM, A.P. *Anthropology of Music*. Evanston: Northwestern University, 1964.

MIDDLETON, R. *Studying Popular Music*. Milton Keynes: Open University Press, 1990.

NETTL, B. *The Western Impact on World Music: Change, Adaptation and Survival*. Nova York: Shirmer Books, 1985.

PELINSKI, R. «Yo es otro»: *Reflexiones sobre el encuentro musical entre Europa y América*, ponència presentada al XV Congreso de la SIM, Madrid, 1992, en premsa.

SATUÉ, F.J. *Heavy Metal*. Madrid: Ed. Cátedra, 1992.

La creació de la identitat ètnica. Grup tsachila de la costa de l'Equador

Montserrat Ventura
Universitat Autònoma de
Barcelona/EHESS, París

En el decurs dels anys setanta i vuitanta hi va haver una gran producció teòrica sobre el tema de la identitat ètnica i l'etnicitat, essent la majoria dels treballs referents al fenomen de producció etnicitària, especialment en el context urbà. Paral·lelament, a Amèrica Llatina s'obrien noves vies d'interpretació per a l'estudi dels moviments de recuperació ètnica dels pobles indígenes, fenomen que a l'Equador adquirí dimensions exemplars per a tot el continent. El cas tsachila, una societat indígena de les terres baixes, és un exemple de grup ètnic en què la creació de la identitat no ha anat acompanyada de mobilització política.

Els indis tsachila, més coneguts com a *colorado* pel seu costum de pintar-se el cos i els cabells de color vermell, viuen en zona de muntanya baixa i clima subtropical al sud-est de la província de Pichincha, a la part central del *Cantón Santo Domingo de los Colorados*, a l'Equador. La seva economia tradicional es basava en l'agricultura itinerant, la caça, la pesca i la recol·lecció. Com altres societats de les terres baixes sud-americanes, estaven dèbilment integrades a l'economia de mercat i mantenien una organització social basada en la família extensa, hàbitat dispers i sense cap estructura de poder formal. Malgrat tot, existien agrupacions de famílies que constituïen nuclis endogàmics i que podien coincidir amb l'àrea d'influència d'un xaman, que representava la figura d'autoritat i de prestigi.

A partir de l'any 1958, amb la construcció de carreteres que travessaven la zona i que la uneixen a d'altres regions del país, s'inicià el contacte permanent amb la societat nacional. A

Notes

1. Aquest projecte s'està fent amb el suport d'una beca, Formació d'Investigadors, concedida per la Generalitat de Catalunya l'any 1992.

2. Cfr. Alan P. Merriam, *The Anthropology of Music*. Evanston: Northwestern University Press, 1964; i Josep Martí, «Hacia una antropología de la música», *Anuario Musical*, 47, 1992, pàg. 195-225.

3. Vegeu Christopher Marshall, *Two Paradigms for Music: A Short History of Ideas in Ethnomusicology*, *The Cornell Journal of Social Relations*, 7, 1972, pàg. 75-83.

4. Vegeu, per exemple: Iain Chambers, *Urban Rhythms. Pop Music and Popular Culture*. Nova York: St. Martin's Press, 1985; Bruno Nettl, *The Western Impact on World Music: Change, Adaptation and Survival*. Nova York: Shirmer Books, 1985; Peter Manuel, *Popular Musics of the Non-Western World: An Introductory Survey*. Nova York: Oxford University Press, 1988; Philip Bohlman, *The Study of Folk Music in the Modern World*. Bloomington: Indiana University Press, 1988; Simon Frith, *Music for Pleasure. Essays in the Sociology of Pop*. Cambridge: Polity Press, 1988; Richard Middleton, *Studying Popular Music*. Milton Keynes: Open University Press, 1990.

5. Cfr. Francisco Satué, *Heavy Metal*. Madrid: Cátedra, 1992 pàg. 15 i següents.

6. Per a una reflexió sobre la música com a emblema d'identificació vegeu: Ramón Pelinski, «Yo es otro»: *Reflexiones sobre el encuentro musical entre Europa y América*, ponència presentada al XV Congreso de la SIM, Madrid, 1992, (en premsa).

7. Cfr. Francisco Satué, op. cit.; pàg. 19-20.

partir de l'any 1964 l'IERAC (*Instituto Ecuatoriano de Reforma Agraria y Colonización*) promogué la colonització dirigida a la zona, amb colons provinents de la Sierra considerant les terres tsachila com a ermes pel fet de no ser de conreu permanent. Entre els anys 1954 i 1963 s'inicià l'organització dels nuclis tsachila en «comunes». L'any 1971 l'Estat nacional els atorgà l'Estatuto de la Tribu de los Indios Colorados i creà la Gobernación de los Colorados, directament dependent del Ministerio de Gobierno y Policía i que introdueix una figura unificadora de l'ètnia, el Gobernador, abans inexistent. També es transformà el sistema d'usdefruit de la terra per la propietat jurídica; el nou patró d'assentament nuclear de la comuna fragmentà els grups familiars i trencà la unitat geogràfica en ser-los lliurades terres separades per les propietats dels colons (vegeu CAAP, 1985).

Actualment els tsachila estan immersos en l'economia de mercat mitjançant la comercialització de bestiar, de banana i de fruites tropicals, i amb l'exercici de la medicina tradicional amb finalitats comercials. També han esdevingut una atracció turística.

Malgrat aquestes transformacions, presenten elements culturals que els donen cohesió ètnica, com ara l'ús de la llengua pròpia, el tsafiqui —de la branca sud-barbacoa, de la família lingüística chibcha—, la pràctica de l'endogàmia a l'interior de les comunes, alguns rituals i cerimònies relacionats amb la pràctica xamànica i alguns trets propis del vestit tradicional (vegeu Benítez Garcés, 1988).

Tot i que no hi ha coincidència entre les diverses fonts, el 1986 s'hi censaren un total de 1.394 habitants (vegeu Robalino, 1989).

A part dels problemes materials que significa la pèrdua de terres i la dificultat de comercialització dels seus productes conreats per al mercat, d'al-

tres d'assenyalats per ells mateixos (vegeu Conaie, 1989) són la pèrdua de la identitat i la crisi d'autoritat al si del mateix grup.

Partint d'aquesta situació, el treball de camp etnogràfic que estic fent des de fa un any es proposa analitzar els trets més destacats de la identitat ètnica d'aquesta societat, entenent-la com un fenomen dinàmic en procés de creació. El centre del meu treball es concentra en quatre punts fonamentals:

1. L'anàlisi etnohistòrica de les transformacions viscudes pel grup, l'establiment i les redefinicions de les fronteres ètniques des d'un punt de vista històric.

2. L'estudi de la concepció pròpia del grup a partir de l'anàlisi dels mites d'origen, els sistemes de nominació, els rituals d'afirmació del grup i les relacions socials *intra* i *inter* tribals, tot fent una referència especial als sistemes d'intercanvi simbòlic i material amb altres grups indígenes.

3. L'estudi de la creació de la consciència ètnica mitjançant una transformació radical del sistema de comunicació: la introducció de l'escriptura en una societat de tradició oral. Si acceptem que l'etnicitat consisteix a fixar els trets ètnics pels quals una societat se sent identificada al moment en què aquesta identificació és manifestament necessària, és a dir, en el moment en què aquests trets es dilueixen per una transformació cultural; i si acceptem que l'únic mitjà de fer-los immutables és el de fixar-los en el temps pel pas de l'oralitat a l'escriptura, l'anàlisi dels documents escrits i dels discursos orals fets a les assemblees i trobades del grup ètnic o interètniques, ens ajuda a comprendre la creació de la seva identitat.

4. L'anàlisi del xamanisme tsachila en les seves diverses manifestacions: en el pla polític, pel poder que encara representa la figura del xaman; en el pla cultural, perquè el xamanisme és

la màxima expressió de la seva concepció del món, i en el pla de les relacions interètniques, perquè les curacions xamàniques són un dels punts més importants de confluència i d'intercanvi entre diversos grups ètnics.

Fins ara encara no s'ha fet cap estudi històric dels tsachila i pel que fa a l'etnologia, les aportacions són anteriors a les grans transformacions (vegeu Rivet, 1905; Karsten, 1924; Von Hagen, 1939; Santiana, 1951) o bé es limiten a aspectes concrets de la societat (Nielsen et. al., 1983; CAAP, 1985; Robalino, 1989; Suremain, 1990). No trobem, però, cap monografia del grup ni cap iniciativa de comprensió del fenomen de la identitat ètnica.

Aquesta recerca ha estat subvencionada per la CIRIT (Generalitat de Catalunya) en dos períodes diferents, pel Laboratoire d'Anthropologie Sociale del CNRS de París i per la Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research (Nova York, EUA) i ha estat patrocinada a l'Equador per la FLACSO (*Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales*). Forma part d'un projecte de tesi de doctorat a l'EHESS (*École des Hautes Etudes en Sciences Sociales*), París, dirigida pel professor Philippe Descola.

BIBLIOGRAFIA

- BENÍTEZ, L. GARCÉS, A. *Culturas ecuatorianas ayer y hoy*. Guayaquil: Universidad de Guayaquil/CONAIE, 1988.
- CAAP. «De Tsachelas a campesinos: apuntes para el conocimiento del proceso de transición», a AAVV. «*Del indigenismo a las organizaciones indígenas*». Quito: Abya-Yala, 1985.
- CONAIE, *Las nacionalidades indígenas en el Ecuador*. Quito: Tinkui/CONAIE, 1989.
- KARSTEN, R. «Los indios colorados del Oeste Ecuatoriano», a J. Juncosa (ed.) *Tsachila. Los clásicos de la etnografía sobre los colorados*. Quito: Abya-Yala, 1988 (1924), pàg. 55,-78.
- NIELSEN, L.H. et. al. «Las investigaciones etnobotánicas entre

los Colorados y los Cayapas», a *Miscelánea antropológica ecuatoriana*, 3, 1983, pàg. 89-116.

RIVET, P. «Les indiens Colorados. Récit de voyage et étude ethnologique», a *Journal de la Société des Américanistes*, vol. II, 1905, pàg. 177-208.

ROBALINO, G. *La verdadera gente*. Quito: Consejo Provincial de Pichincha, 1989.

SANTIANA, A. *Los indios Colorados (Tsachila). Declinar de su existencia*. Quito: Talleres Gráficos Nacionales, 1952.

SUREMAIN, de, Ch.E. «Tierra profanada, tierra prometida. Dos testimonios sobre la difícil cohabitación de los inmigrantes de arriba y de abajo en Santo Domingo de los Colorados (Ecuador)», *Hombre y ambiente. El punto de vista indígena*, núm. 15, juliol-setembre de 1990, pàg. 7-18.

VON HAGEN, V.W. «Los indios Tsachela del Oeste Ecuatoriano», a J. Juncosa (ed.) *Tsachila. Los clásicos de la etnografía sobre los Colorados (1905-1950)*. Quito: Abya-Yala, 1988 (1939), pàg. 81-151.

Sobre la transmissió de l'ofici entre els músics de la vella tradició oral

Rafel Mitjans i Teresa Soler
Els Garrofers. Mataró

Presentació

El que segueix són un conjunt de consideracions sobre els músics de tradició oral,¹ més concretament sobre els mecanismes de la seva reproducció social. Bona part d'aquesta reflexió ens pervé del nostre treball sobre els flabiolaires del rodal d'Arbúcies, publicat aquest setembre passat.² Hi remetem el lector interessat en la documentació i en els detalls de les afirmacions que fem aquí.

Tot i que, amb els nostres materials, només ens podem concretar en el cas dels flabiolaires, ens atrevim a arriscar una generalització perquè les notícies que tenim dels contextos vitals de grallers, acordionistes, violinistes, dolçainers... no en són tan allunyades.

La vella tradició oral

Un músic de tradició oral és, en principi, molt més que algú que toca d'orella. Tocar d'orella, produir-s'hi socialment com a músic, és molt més que fer sonar un instrument sense papers.

Tampoc no és merament el sonador d'uns instruments més o menys antics, o més o menys absents dels conservatoris, encara que sovint la mena d'instruments que usen no pertanyin a la música culta. Almenys els qui pertanyen a la que podem convenir en anomenar «vella tradició oral»,³ com ara Josep Verdaguer Roviretes, Pere Sala Pere Blanch, Ramon Jordana el Comare de Toloriu, Albert Jané Carbassó, etc.

Els elements definidors del músic de tradició oral s'han de buscar, més que en el caràcter no escrit de l'aprenentatge de l'instrument i del repertori, o en l'ús d'unes menes d'instruments i